

Om att motverka hinder för samverkan i skolsocialt arbete

Utvärdering av projektet
Strukturerat förebyggande arbete i Sundbyberg

Maj 2008

Innehåll

Förord	5
1. Bakgrund till projektet	6
Projektets mål	6
Beskrivning av projektet	7
2. Utvärdering	8
Inledning.....	8
Överväganden.....	8
Utvärderingens syfte	9
Utvärderingsfrågor	9
Metod och genomförande.....	10
Intervjuerna med deltagarna.....	10
3. Teoretiska utgångspunkter	11
Begreppet barn i behov av särskilt stöd	11
Barn som faller ur skolans/samhällets ramar	12
Kommunaliseringen av skolan	13
Om hinder och förutsättningar för samverkan	14
Specialpedagogik och socialt arbete.....	15
Om sekretess och anmälningsplikt	17
Organisationen kring barn i behov av särskilt stöd, ett exempel	18
4. Resultat	19
<i>Enkätsvaren och gruppintervjuerna</i>	19
Respondenternas yrkesbeteckningar	19
Vilka uppfattas vara problemen hos barn i behov av särskilt stöd?	20
Vem vänder man sig till när det uppstår problem kring ett barn?.....	23
Hur ser samarbetet ut inom och utanför den egna organisationen?	24
Positivt och negativt i kontakten med andra yrkesgrupper?.....	25
På vilket sätt har projektet påverkat samarbetet mellan olika funktioner?.....	27
<i>Intervjuerna med enhets- och förvaltningschefer</i>	28
Hur har samarbetet mellan förvaltningarna sett ut?	29
Barn som faller mellan stolarna	29
Vad var projektets syfte?.....	30
Vad har projektet bidragit med?.....	31
Hur kan samarbetet vidareutvecklas?.....	33
5. Sammanfattning	34
6. Slutsatser	37
Referenser.....	40
Frågor inför gruppintervju. Bilaga 1	41
Intervjuguide. Bilaga 2.....	43
Lathund för samverkan. Bilaga 3.	44

Förord

Det är många professionsområden som berörs när samarbete kring barn i behov av särskilt stöd ska undersökas, som kan leda till mer eller mindre tydliga motsättningar. Detta förhållande kan förklaras av att man till exempel har olika mål för sin verksamhet. Till exempel har specialpedagogik traditionellt omfattat frågor som rör skolgången för elever med någon form av funktionshinder. Sen en tid tillbaka är det dock så, att specialpedagoger i stor utsträckning möter elever med olika former av sociala problem. Detta har i själva verket blivit ett grundläggande problem i den kommunala skolan.

Bakgrunden till att det här studerade projektet kom till stånd är den otydlighet i hur ansvaret skulle fördelas mellan Utbildningsförvaltningen och Individ- och familjeförvaltningen i Sundbybergs kommun för insatser för barn i behov av särskilt stöd. Det innebar långa och konfliktfyllda diskussioner mellan förvaltningarna. Insatserna har därför ofta satts in sent och när problemen eskalerat, ett förhållande som antas ha lett till större kostnader, mänskligt och ekonomiskt, än om insatserna påbörjats tidigare och genomförts i samverkan. Projektet avsåg därför att skapa förutsättningar för ett strukturerat, förebyggande stöd riktat till föräldrar och barn. Förhoppningen var att projektet skulle leda till *en plattform för samarbete* kring familjer med barn i behov av särskilt stöd.

Syftet med denna utvärdering är att beskriva hur de olika yrkesgrupperna uppfattar problemen kring barn i behov av särskilt stöd. Framförallt är syftet att undersöka om och i vilken utsträckning projektet *Strukturerat förebyggande arbete i Sundbyberg* bidragit till ett gemensamt förhållningssätt och handlande mellan individ- och familje- och utbildningsförvaltningarna i Sundbybergs kommun.

Flera medarbetare vid FoU-Nordväst har medverkat i denna utvärdering. För datainsamling har Evan Arvidsson, socionom/fil mag i socialt arbete, ansvarat. För datasammanställning och bearbetning svarar Maria Gladh, socialpedagog och FoU-assistent, under handledning av Ann Palm, som också haft det övergripande ansvaret för utvärderingens genomförande.

Sollentuna i maj 2008

Ann Palm

FoU-Chef

1. Bakgrund till projektet

Utbildningsförvaltningen och Individ- och familjeförvaltningen i Sundbybergs kommun initierade projektet - *Strukturerat förebyggande arbete i Sundbyberg* - med syftet att skapa en gemensam plattform för förebyggande arbete med barn och familjer i Sundbyberg (tjänsteutlåtande 2006-02-01).

Bakgrunden till projektet var att det funnits en otydlighet i hur ansvaret ska fördelas mellan Utbildningsförvaltningen och Individ- och familjeförvaltningen när det gäller att ge barn i behov av särskilt stöd adekvata insatser. Bristen på tydlighet har många gånger inneburit långa och konfliktfyllda diskussioner mellan förvaltningarna om insatser för enskilda barn. Insatserna har därför ofta satts in sent och när problemen eskalerat. Dessa antas därmed ha blivit mer kostsamma, mänskligt och ekonomiskt, än om de påbörjats tidigare och genomförts i samverkan. Projektet avsåg därför att skapa förutsättningar för ett strukturerat, förebyggande stöd riktat till föräldrar och barn. Förhoppningen var framförallt att genom projektet kunna utveckla *en plattform för samarbete* kring familjer med barn i behov av särskilt stöd (a.a).

Projektets mål

Det övergripande målet för förebyggande arbete är att tidigt uppmärksamma barn i behov av särskilt stöd och därmed ge barn och föräldrar ett mer verksamt stöd. Grundantagandet i projektet - *Strukturerat förebyggande arbete i Sundbyberg* - var att familjerna skulle kunna erbjudas bättre och mer effektiv hjälp om förvaltningarna förbättrade sitt samarbete. Enligt projektplanen förväntas samarbetet bli bättre om de olika funktionerna eller professionerna identifierar såväl gemensamt "språk" som likartat förhållningssätt, när det gäller barn i behov av särskilt stöd. Detta förväntas man uppnå om de olika professionerna och verksamheterna får ökad kunskap om varandras arbete och ges förutsättningar att formulera konkreta delmål som är lika för förvaltningarna. Och sist men inte minst antas insatserna för familjer med barn i behov av särskilt stöd förbättras om dessa utformas i samråd med personal från båda förvaltningarna

Beskrivning av projektet

Genomförandet bestod av fyra steg:

1. studiedagar för strategiskt utvald personal
2. bildandet av tvärgrupper av personal från de båda förvaltningarna
3. utbildning av gruppledare för föräldrastödsgrupper (Komet)
4. föräldrastödsgrupper

Förväntat resultat av projektet:

- skapa gemensamma former för att tidigt uppmärksamma och ge stöd till familjer med barn i behov av särskilt stöd
- utveckla kompetens att ge föräldrastöd i grupp inom båda förvaltningarna
- genomförandet av två föräldragrupper per termin enligt Komet- programmet

Tre personkategorier angavs som centrala för projektet:

- *styrande nivå*: rektorer och arbetsledare inom båda förvaltningar
- *operativ nivå*: elevvårdsteam, barn- och elevhälsan, smågruppslärare, resursteamet och socialsekreterare
- föräldrar till barn i behov av särskilt stöd

2. Utvärdering

Inledning

FoU - Nordväst har på uppdrag utvärderat projektet *Strukturerat förebyggande arbete i Sundbyberg*. En viktig fråga är naturligtvis om det inom projektets ramar varit möjligt för personal ur de bägge förvaltningar att skapa förutsättningar för en gemensam plattform i arbetet kring barn i behov av särskilt stöd. En annan viktig fråga är hur arbetet med föräldrastödsgrupper fallit ut. Frågan om utfallet för familjerna tas dock bort ur denna utvärdering. Eftersom föräldrastödsgrupperna genomförs som ett Kometprogram, är en utvärdering inbyggd i deras program. Men kvar finns dock frågor om vilka familjer som deltar. Hur sker urvalet till grupperna? Är det föräldrar som själva är intresserade av att utvecklas i sin föräldraroll eller är det familjer där de professionella bedömer att föräldrarna behöver extra mycket stöd och hjälp i sitt föräldraskap? För att undersöka det föreslås en komplettering av utvärderingen inom Kometprogrammet, riktat dels till föräldrarna och dels till personal. Det är i och för sig fortfarande angeläget att undersöka om familjerna får en sådan hjälp att de själva klarar situationen på ett bättre sätt, samtidigt som en sådan studie skulle kräva ett matchat urval i en annan kommun utan motsvarande program. Ett annat sätt att studera detta vore en registerstudie av barnavårdsärenden före och efter projektstart, men som diskuterats ovan är detta en rätt omfattande studie som inte går att genomföra inom de ramar som ges här.

Överväganden

Att utvärdera preventions- och samarbetsprojekt är generellt sett förenat med vissa svårigheter. Tidigare studier visar att personkännedom och/eller den personliga kontakten mellan olika personer, som representerar olika funktioner, rapporteras vara en av de viktigaste faktorerna för ett gynnsamt samarbetsklimat. Sådana faktorer kan vara svåra att synliggöra i en utvärdering. Ifråga om preventionsarbete återfinns också flera svårigheter. Bland annat är det svårt att avgöra hur utfallet skulle ha blivit utan de insatser som faktiskt gjordes i programmet samt att hitta jämförelsegrupper för att på ett rimligt sätt kunna avgöra vad som varit verksamt. För att med säkerhet kunna avgöra om utfallet inneburit en förbättring krävs i de flesta fall longitudinella studier som sträcker sig över flera år och stora populationer. För att utvärdera detta projekt mer grundligt skulle det till exempel krävas en studie av barnavårdsanmälningar ett par år före och tre till fyra år efter projektstart, i den aktuella kommunen och i en jämförelsekommun som inte har

motsvarande samarbete mellan förvaltningarna. Sett från deltagarnas perspektiv är det sannolikt att enbart förhållandet - att de professionella grupperna genomgår en gemensam utbildning - genererar ett gott utfall för projektet. Man "får ett ansikte" på de personer som man ska samarbeta med. Men det man kan fråga sig vidare är om projektet bidragit med att de olika yrkesgrupperna fått ett gemensamt sätt att benämna och se på barn i behov av särskilt stöd. Skiljer sig synsättet de har idag mot det synsätt de hade innan projektet? Och om en förändring skett - på vilket sätt nås barnen och föräldrarna i så fall av denna förändring? Upptäcks behov av stöd och hjälp tidigare och på ett annat sätt, jämfört med förut? För att heltäckande kunna besvara sådana frågor fodras självklart att en lägesrapport gjorts innan denna utvärdering, sannolikt också att mer tid än vad som är fallet nu förflutit sedan projektets avslutande. Men även om det är svårt att utvärdera ett projekt som detta *i sin helhet* är det däremot fullt rimligt att undersöka utfallet till vissa delar. Vår utvärdering har därför avgränsats till samverkansmålet. Som ett led i detta studeras hur de olika yrkesgrupperna som var delaktiga i projektet beskriver barn som rapporteras ha behov av särskilt stöd samt om deltagarna i projektet upplevt en förändring i hur de båda förvaltningarna samarbetar med varandra efter projektets avslutande.

Utvärderingens syfte

Syftet med denna utvärdering är att beskriva hur olika yrkesgrupper uppfattar problembilden kring barn i behov av särskilt stöd. Utvärderingen syftar också till att undersöka om och i vilken utsträckning projektet *Strukturerat förebyggande arbete i Sundbyberg* bidragit till ett gemensamt förhållningssätt och handlande mellan individ- och familje- och utbildningsförvaltningarna i Sundbybergs kommun.

Utvärderingsfrågor

Utvärderingen utgår från följande frågeställningar:

- Hur uppfattar de olika yrkesgrupperna problembilden hos barn i behov av särskilt stöd?
- Hur ser samarbetet ut inom och utanför den egna organisationen?
- På vilket sätt har projektet påverkat samarbetet mellan de olika yrkesgrupperna?
- Har projektet förändrat insatserna för barn i behov av särskilt stöd? Och i så fall – hur?

Metod och genomförande

I denna rapport utvärderas samverkan utifrån en kvantitativ och kvalitativ ansats. Datasamlingen har gjorts genom följande steg:

- 1) Samtliga deltagare i projektet inbjöds att svara på enkät.
- 2) Samtliga deltagare i projektet inbjöds att delta i gruppintervju.
- 3) Halvstrukturerade intervjuer med ett urval chefer från de bägge förvaltningarna.

Intervjuerna med deltagarna

Enkäten innefattade både öppna och slutna svarsalternativ med tyngdpunkten lagd på öppna. De öppna svarsalternativen gjorde det möjligt att uppfatta hur respondenterna själva formulerar problembilden hos barn i behov av särskilt stöd som var en av utgångspunkterna för denna utvärdering. På så vis återspeglar kategorierna i sammanställningen respondenternas egna uppfattningar snarare än att vara på förhand givna.

Gruppintervjuerna varade i cirka 2 timmar och följde frågorna i enkäterna. De gjorde det möjligt att få en fördjupad bild av respondenterna skriftliga svar. I gruppintervjuerna deltog totalt 21 personer och utgjordes av en grupp med socialsekreterare och behandlare inom Individ- och familjeförvaltningen och en grupp med personal från Barn- och elevhälsan och två grupper med personal från skolornas elevvård. Gruppintervjuerna skrevs inte ut i sin helhet eftersom de utgjorde ett tillägg till enkäterna. De refereras i sammandrag och analyseras efter de ingående frågeställningarna. Vid ett intervjutillfälle deltog av misstag två personer som inte varit med på studiedagarna och utbildningen.

Halvstrukturerade intervjuer genomfördes med fem enhetschefer och förvaltningschefer från socialtjänsten respektive skolan. Intervjuerna varade cirka 1-1 ½ timme. En intervju (från skolan) har dessvärre inte kunnat transkriberas då kassetten gått sönder. Detta har dock inte påverkat resultatet alltför negativt, eftersom de kvarstående intervjuerna består av tre från skolan och en från socialtjänsten. Frågan om vad syftet var med att initiera projektet undersöktes via dessa intervjuer. Här handlar det dessutom om upplevelsen om och hur projektet medverkat till förändring i samarbetet mellan de olika förvaltningarna, men även i samarbetet runt enskilda barn och deras föräldrar. Dessa intervjuer skrevs först ut i sin helhet, och har därefter sammanställts utifrån de inledande frågeställningarna.

3. Teoretiska utgångspunkter

Begreppet barn i behov av särskilt stöd

De båda begreppen *barn i behov av särskilt stöd* alternativt *barn med särskilda behov* har varit vägledande inte minst när det gäller att förse skolan med de resurser och stödinsatser som kan krävas för att barn med olika former av svårigheter ska klara av den obligatoriska skolgången (Brodin & Lindstrand, 2004, s. 50 f). I denna rapport används dock enbart begreppet *barn i behov av särskilt stöd*. Enligt Brodin & Lindstrand (2004) finns det skäl att ifrågasätta begreppet barn med särskilda behov som ofta används synonymt med det förra. Enligt författarna har alla barn samma grundläggande behov oavsett svårigheter eller funktionshinder. Däremot finns det barn som av olika skäl kan vara i behov av särskilt stöd kontinuerligt, tillfälligt eller periodvis för att till exempel kunna klara av den obligatoriska skolgången (a.a., s. 61). Begreppet barn i behov av särskilt stöd kan sägas omfatta två kategorier av barn. Den ena gruppen består av barn med någon form av psykosocial eller beteendemässig problematik. Sätts stödåtgärder in för denna grupp är tanken ofta att reguljär skolundervisning ska kunna återupptas. Stödet sätts dessutom ofta in inom ramen för en reguljär skolverksamhet. Inom denna grupp kan olika diagnoser som till exempel DAMP (Deficits in Attention, Motor Control and Perception) eller ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder)¹ förekomma. Den andra gruppen består av barn där man konstaterat att svårigheterna i skolan är en följd av elevens funktionshinder, till exempel utvecklingsstörning och autism. Den särskoleplacering som oftast blir aktuell i dessa fall anses då för det mesta permanent. Förutom dessa två grupper av barn har det också alltid funnits elever som inte alls kommit till skolan. Idag brukar dessa kallas hemmasittare, och benämningen avser de elever som är frånvarande från skolan i mer än tre veckor i ett streck utan giltig orsak. Dessa elever riskerar att hamna utanför hela utbildningssystemet och det finns tydliga kopplingar mellan hög skolfrånvaro och riskfylld alkoholkonsumtion, drogproblem och kriminalitet. Enligt en kvalitetsredovisning från enheten för Barn- och elevhälsa i Sundbyberg kan skolan aldrig avsäga sig ansvaret av att ge en skolpliktig elev dennes rätt till utbildning. Men det behövs ibland ett

¹ DAMP och ADHD skrivs ofta samman. Se t. ex Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (2008).

samarbete mellan olika myndigheter, förvaltningar och organisationer för att lyckas med detta (Eriksson och Karlsson, 2006/2007).

Barn som faller ur skolans/samhällets ramar

Samhällets behov av att differentiera eleverna i skolan utifrån intellektuella prestationer och sociala förmågor är långtifrån nytt. Redan när undervisningsplikten infördes år 1842, blev det ett bekymmer för folkskolan att omfatta alla barn. Därför inrättades snart avsöndringsskolor, skolkarehem och uppfostringsanstalter. Detta gjordes med flerdubbla motiv. Dels försökte man rädda de lägre samhällsklassernas "vanartiga" barn från en tvivelaktig framtid, dels ville man för de mer välbärgade föräldrarnas skull undvika att dessa elever påverkade de andra barnen i en negativ riktning. Men man ville också ge dessa elever möjlighet att få anpassad undervisning (Brodin & Lindstrand, 2004, s. 37-41). De elevkategorier som man från 1800-talet och framåt har syftat på när det gäller särskild skolundervisning är fattiga barn eller barn som inte klarat av att nå upp till skolans kunskapsmål på grund av "bristande begåvning" (a.a., s. 37). Det har under historiens gång inte heller varit ovanligt att i olika former av specialundervisning blanda elever med mycket olika svårigheter. Idag har förfinade metoder för diagnostisering skapat vissa möjligheter till mindre heterogenitet. Att diagnostiseringen ökar hänger därför säkert också samman med möjligheterna att urskilja problemet och samtidigt förhoppningsvis få rätt stöd. Samtidigt riktas kritik mot den stämplingsrisk frekvent diagnostisering kan utgöra (jmf Brodin & Lindstrand, 2004, s. 61 ff). Helldin (2002) menar till exempel att nödvändigheten att kategorisera elever snarare tycks bestämmas av professionella kunskapspreferenser än av praktikens behov (s. 46). Skolhistoriskt kan man också urskilja en tendens att prioritera viss kunskap före annan. Det är det klassiska borgerliga bildningsidealet som ofta har haft ett övertag. Det innebär att det funnits mer eller mindre uttalade normer kring vad som är värt att veta, vilket gjort det svårare för vissa elever att uppnå skolans kunskapsmål (Helldin, 2002, s. 69).

Kommunaliseringen av skolan

I samband med kommunaliseringen av skolan kom i mitten av 1990-talet larmrapporter från ett antal kommuner. Detta var på grund av att kostnader för barn i behov av särskilt stöd skjutit i höjden, och sprängt de ekonomiska ramar kommunerna hade för elevvård. Att barn mår sämre hänger delvis samman med att kommunerna skurit ned på verksamheter som skola, förskola och fritids. Detta har varit negativt inte minst för det förebyggande arbete som bedrivits där. När de ekonomiska resurserna för skolan minskar, krymper också utrymmet för de elever som på ett eller annat sätt faller ur ramen (Brodin & Lindstrand, 2004, s. 50). Men kommunaliseringen fick också som effekt att trycket ökade på till exempel Barn- och ungdomspsykiatri (BUP). Skälet är delvis att diagnoser många gånger är en förutsättning för att barn med svårigheter ska få stödinsatser (a.a., s. 51). Det kan dock vara svårt även för professionella att särskilja barn med psykosociala problem från barn med någon form av funktionshinder. Särskilt svårt kan det vara att fastställa neuropsykiatriska funktionshinder som till exempel DAMP (Deficits in Attention, Motor Control and Perception) och Aspergers syndrom. Enligt Brodin & Lindstrand (2004) kan ett barn också vara svårdiagnostiserat för att det *befinner sig i gränslandet mellan neuropsykiatriska och psykosociala problem* (s. 51). Andra effekter av skolans kommunalisering som forskare börjat uppmärksamma är att en annan typ av elever börjar skrivas in i särskolan (Blom, 2007, s. 14-15; Brodin & Lindstrand, 2004, s. 66). I Bloms studie jämfördes ett antal inskrivna elever i särskolan före och efter kommunaliseringen. De elever som skrevs in efter kommunaliseringen uppvisade större heterogenitet i fråga om påtalade svårigheter. Hälften av de barn som skrivits in i särskolan före kommunaliseringen hade tydliga, medfödda eller tidigt observerade avvikelser och två tredjedelar av dessa barn hade utretts vid landstingsanknutna behandlande verksamheter. Vad det gäller de senare hade de oftare utretts av skolpsykolog vilket indikerade att de gått en tid i grundskola. ”Dessa elever hade således svårigheter som visat sig i skolsituationen, eller svårigheter som först då bedömts vara av sådant slag att förslag om inskrivning i särskola väckts” (Blom, 2007, s. 15).

Den förskjutning som skett i fråga om elevsammansättningen i de olika skolformerna, har lett till att barn med andra svårigheter än t ex lindrig eller måttlig utvecklingsstörning placeras i grundsärskolan, vilket är en av särskolans två skolformer². Brodin & Lindstrand

² Särskolan kan ses som en egen skolform, trots att den omfattas av samman läroplan som grundskolan, Lpo 94. Grundsärskolan och träningskolan följer dock sina egna kursplaner. I dag undervisas barn mottagna i särskolan i grund- och gymnasieskoleklasser, i särskoleklasser i grundskolor och i olika kombinationer av sam- och särundervisningsgrupper (Skolverket, 2008; Lpo 94).

(2004, s. 67) menar att det inte sällan handlar om elever med invandrarbakgrund. Och de menar att även om dessa kan beskrivas som elever i behov av särskilt stöd, behövs det en noggrann bedömning innan man placerar ett barn i särskolan som först och främst är avsedd för elever med utvecklingsstörning.

Våra erfarenheter sedan närmare tjugofem år inom detta område säger oss att många barn som idag går i träningskolan (den skolform som är avsedd för de svårast utvecklingsstörda), tidigare sannolikt hade gått i grundsärskolan. Det tycks vara en fråga om platser mer än en fråga om bedömning av elevernas förmågor och förutsättningar (Brodin & Lindstrand, 2004, s. 66).

Om hinder och förutsättningar för samverkan

Som framgår av organisationsexemplet nedan är det många professionsområden som kommer i dagen när samarbete kring barn i behov av särskilt stöd ska undersökas. Mellan olika professionella parter finns inte sällan mer eller mindre tydliga motsättningar, som till exempel kan förklaras i att man har olika mål för sin verksamhet samt att makt och kontroll inom ramen för verksamheten utövas på olika sätt (Scott, 2003, s. 292- 303). I fråga om skilda sätt att handla ("policies") kan man till exempel tala om:

- Plan: avsiktliga handlingar
- Manövrar: som vilseleder
- Handlingsmönster: bestående av såväl avsiktliga som oavsiktliga handlingar
- Position: en utgångspunkt som specificerar den domän handlingen ingår i
- Perspektiv: sätt att uppfatta världen ³

Fältbegreppet är användbart för att synliggöra spänningsförhållanden mellan olika yrkeskategorier. Det begreppet beskriver hur olika grupper avgränsas gentemot varandra genom t ex yrkestillhörighet, utbildning eller professionell status. I ett fält av till exempel socialsekreterare, LSS-handläggare och speciallärare konkurrerar individer med varandra dels inom det egna fältet med hjälp av symbolvärden som förknippas med de verkliga tillgångar som ger makt och status inom gruppen. Men dessa yrkeskategorier konkurrerar också med andra fält om makt och inflytande i samhället, och varje fält försöker i någon mån reglera sina domäner mot inflytande från andra (Månsson, 2007, s. 390). Man kan då säga att graden av professionalitet i viss mån bestäms av de gränser som upprättas gentemot andra yrkesdomäner

³ Scott, 2003, s. 294, min översättning.

(Bourdieu, 1994, s. 298; Scott, 2003, s. 301). En annan motsättning förutom den som framträder mellan olika yrkesfunktioner när man tittar på skolsociala frågor, är den mellan ideologi och praktik. Det vill säga den skolpolitiska samverkansideologi som framträder i läroplanen rimmar illa med den skolverklighet barn och vuxna i praktiken befinner sig i. För att motverka sådana motsättningar föreslår Helldin (2002, s. 46) att man inte ska låta den teoretiska kunskapen dominera på bekostnad av de praktiska. Han menar (med referens till Stangvik, 1998) att det måste finnas en kommunikativ närhet mellan teoretisk kompetens och en praktisk, pedagogisk situation.

Specialpedagogik och socialt arbete

Pedagogiken utgör lärarens instrument för att eleverna ska uppnå skolans kunskapsmål. Men lärarna ska inte bara förmedla kunskaper rent instrumentellt, utan också ge den enskilda eleven tillhörighet i en större sociokulturell gemenskap (Carlgren & Marton, 2000, s. 69). ”Skolan skall därvid vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling. Arbetet måste därför ske i samarbete med hemmen” (Lpo 94).

När det gäller det specialpedagogiska kunskapsområdet har det traditionellt omfattat frågor som rör skolgången för elever med någon form av funktionshinder. Sen en tid tillbaka är det dock så att verksamma specialpedagoger i stor utsträckning möter elever med olika former av social problematik. Den specialpedagogiska utbildningen innehåller också till stor del teori som berör social problematik. Enligt Helldin har den sociala problematiken i själva verket karaktären av ett grundproblem i den kommunala skolan, vilket får konsekvenser för pedagogiska analyser av skolans område (2002, s. 7). Specialpedagogik kan inte heller beskrivas utifrån ett vetenskapligt område, utan bygger på teorier och kunskaper från pedagogik, psykologi, sociologi och medicin (Brodin & Lindstrand, 2004, s. 83; Helldin, 2002, s. 7). Det råder delade meningar om och hur man kan skilja från specialpedagogiken från pedagogiken. Ett sätt att definiera specialpedagogik är att den betecknar de skolpedagogiska åtgärder där den vanliga pedagogiken inte räcker till. På så sätt förknippas den med de skillnader mellan barn som ryms inom den vanliga undervisningen. Men den kan också ses som en vidareutveckling av pedagogiken utifrån ståndpunkten att ansvaret för att eleverna misslyckas ligger på skolan och inte på eleverna själva (Brodin & Lindstrand, 2004, s. 83 – 86). När det gäller förutsättningarna för svensk specialpedagogik drar Helldin en parallell till den omorganisation av specialskolan som ägt rum i Norge och som bland annat beskrivits av Stangvik (1998). ”Andra faktorer än praktiken i sig har i omorganisationen

bestämt dess inriktning. Teori och praktik möts således inte här” (2002, s. 46). Helldin menar därför att etikutveckling i skolan kräver kommunikativa perspektivmöten där olika ”livsvärldar” möts.

Utfall och innehåll i skolan dialog är också en angelägenhet för andra institutioner och myndigheter i samhället såväl som för samhällsmedborgarna själva. Exempelvis hör socialtjänst, arbetsmarknadens myndigheter och olika frivilligorganisationer dit. Dit hör också självklart dialogen om de skolsvårigheter man brottas med. Den måste offentliggöras för att inte enbart bli skolans, lärarnas eller specialpedagogernas angelägenhet (Helldin, 2002, s. 46f).

När det gäller att ringa in innebörden av socialt arbete har International Federation of Social Workers (IFSW) och International Association of Schools of Social Work (IASSW) tagit fram en definition för socialt arbete som också är giltig för svenska socialarbetare. Detta är en nedkortad version.

Socialt arbete i dess olika former ägnar sig åt de många och komplexa samspelen mellan människor och deras miljö. Dess uppgift är att stödja alla människor att utveckla sina möjligheter till fullo, berika sina liv och att förhindra sociala problem. Professionellt socialt arbete är inriktat på problemlösning och förändringar. Således är socialarbetare ombud för förändring i samhället och för de individer, familjer och grupper de tjänar. Socialt arbete är ett interrelaterat system av värden, teori och praktik. Socialt arbete är inriktat på de hinder, ojämlikheter och orättvisor som existerar i samhället. Det hanterar kriser och nödsituationer liksom vardagliga personliga, sociala problem (IFSW, 2000; IASSW, 2001).

I Socialtjänstlag (2 001:453) uttrycks det speciella ansvar som åligger kommunerna när det gäller att följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling. Men socialnämnden ska också enligt 1 a §

... i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av [15 kap.](#) denna lag och av sekretesslagen ([1980:100](#)). Nämnden skall aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

Enlig en rapport från Socialstyrelsen (2008) har det dock visat sig att samverkan inte alltid fungerar mellan placerande och mottagande kommuns utbildningsnämnd, när det till exempel gäller barn som familjehemsplaceras. Där framkommer att 24 skolpliktiga barn som varit placerade i mer än tre månader inte haft tillgång till skola kanske som en följd av denna

bristande samverkan. Ett annat skäl till att en del av dessa barn inte gått i skolan uppges i rapporten vara att barnen är så psykiskt sköra att de inte klarar av att delta i skolarbete.

Om sekretess och anmälningsplikt

När det gäller sekretessbelagda uppgifter som rör ett barn med svårigheter begränsas den ibland, vilket kan få betydelse för samverkansfrågor. I 14 kap. 1-3 §§ sekretesslagen föreskrivs vissa generella begränsningar i sekretessen mellan olika myndigheter och mellan självständiga verksamhetsgrenar inom en och samma myndighet. Sekretess hindrar till exempel inte att uppgift lämnas till annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Det ska dock framhållas att en bestämmelse om detta bör vara tydligt för att omfattas av sekretessundantaget. I 65 § andra stycket i socialtjänstlagen har man gjort ett tillägg för att underlätta samarbetet mellan olika kommunala nämnder inom en och samma kommun. Detta kan till exempel röra sig om ett ärende i socialtjänsten, där uppgifter behövs för att administrera en plats i förskolan till exempel. Uppgiftsskyldigheten omfattar dock inte information från till exempel familjerådgivningen. Sekretess kan också efterges av den enskilde själv enligt 14 kap. 4 § sekretesslagen (SOU 2 000:114, s. 102-105).

Sekretess för uppgift till skydd för en underårig gäller även i förhållande till vårdnadshavaren och får inte efterges av denne, om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Lag (1989:385).

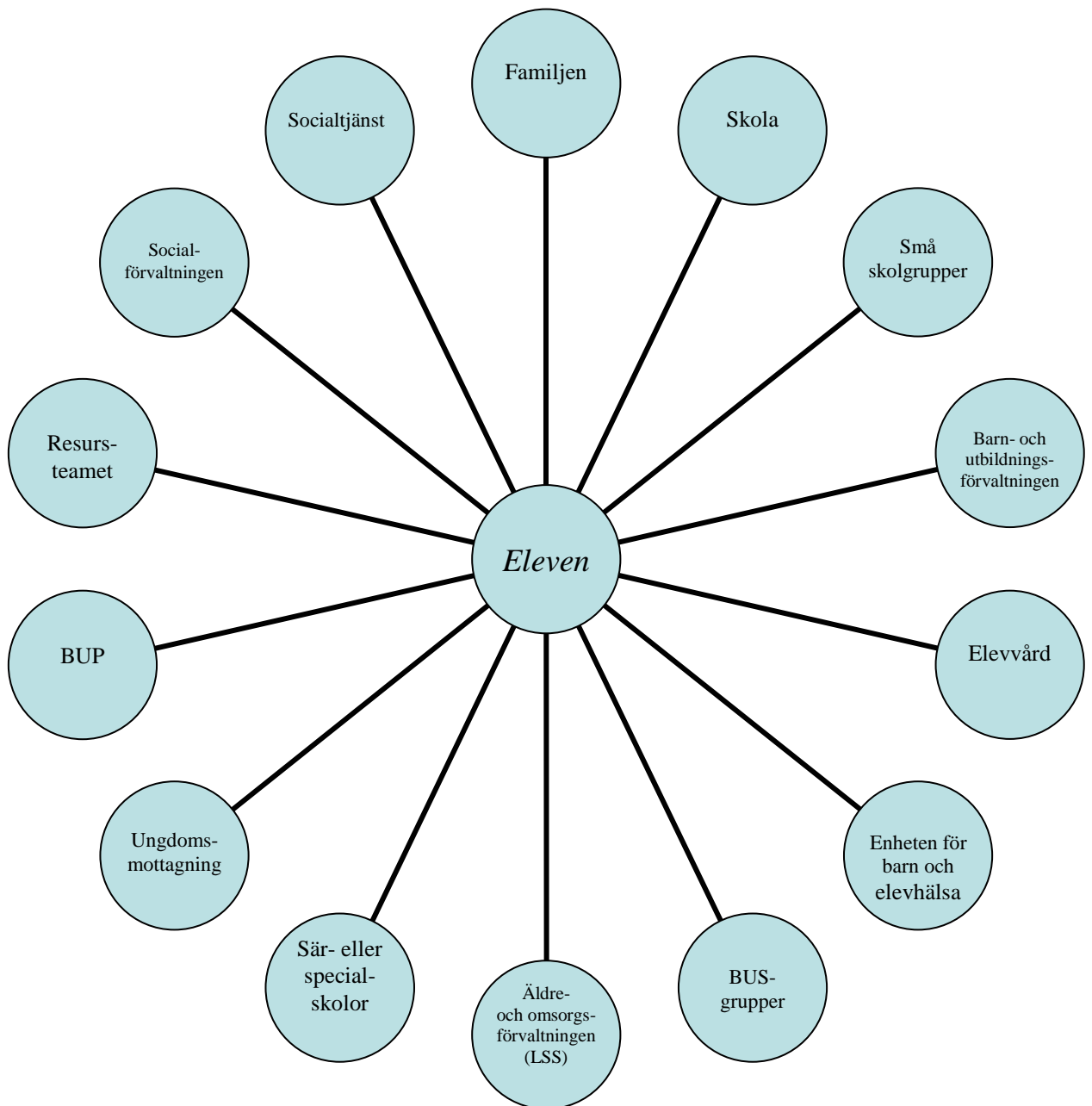
För minderåriga är det vanligtvis vårdnadshavaren som lämnar samtycke. I många fall bör samtycke lämnas av båda. Vidare kan en så kallad skadeprövning göras om en uppgift kan lämnas ut eller inte. Leder denna till slutsatsen att den enskilde eller någon närstående inte lider men gäller inte sekretess (Erdis, 2000, s. 60f).

Det finns också bestämmelser som föreskriver uppgiftsskyldighet. Det viktigaste exemplet på detta när det gäller skolsocialt arbete är anmälningsplikten. Den regleras genom socialtjänstlagen 14 kap 1 §. Den innebär att personal som misstänker att någon som är under 18 år far illa har en skyldighet att genast anmäla detta till socialnämnden. Det räcker med en misstanke för att anmälningskyldigheten ska inträda, och en anmälan ska göras även om den som anmäler inte kan klarlägga att ett barn behöver hjälp eller skydd. Det är socialnämndens uppgift att utreda om ett ingripande behövs eller ej (Erdis, 2000, s. 62).

Organisationen kring barn i behov av särskilt stöd, ett exempel

Nedan följer en bild som illustrerar hur arbetet kring barn i behov av särskilt stöd organiseras i Sundbyberg. Socialtjänst och skola har skrivits för sig själva, särskilda från sina respektive förvaltningar. Detta för att illustrera att verksamheterna även inom organisationen kan betraktas som fält. I en mer detaljerad översikt skulle man även kunna rita ut cirklar för socialtjänstens olika sektioner, och för grundskolans olika klasser till exempel.

Figur 1 Organisationens kring barn i behov av särskilt stöd – ett exempel.

4. Resultat

Enkätsvaren och gruppintervjuerna

Först redovisas vilka yrkesbeteckningar de som svarade på enkäterna och deltog i gruppintervjuerna hade. Respondenterna delas här in i två grupper. Den ena gruppen utgörs av personal från skolans elevvård och elevhälsa, och den andra av socialsekreterare vid barn- och ungdomsenheten och behandlande personal från resursteamet.

Därpå redogörs för resultatet. De frågor som ställdes i enkäten och som följdes upp i gruppintervjuerna rörde uppfattningar om problembilden hos barn i behov av särskilt stöd, hur samarbetet med andra yrkesgrupper sett ut, hur projektet påverkat samarbetet mellan de olika yrkesgrupperna och om projektet förändrat insatserna för barn i behov av särskilt stöd (se Bilaga1). Resultatet från enkäterna och gruppintervjuerna har sorterats in under följande tema som också utgör rubriker: *Vad uppfattas vara problemen hos barn i behov av särskilt stöd? Vem vänder man sig till när det uppstår problem kring ett barn? Hur ser samarbetet ut inom och utanför den egna organisationen? Positivt och negativt i kontakten med andra yrkesgrupper?* och *På vilket sätt har projektet påverkat samarbetet mellan olika funktioner?*

Respondenternas yrkesbeteckningar

Elevvården/elevhälsan (14 personer, 1 bortfall)

Specialpedagog: 7

Speciallärare: 3

Enhetschef/rektor: 2

Skolkurator: 1

Socialtjänsten/resursteamet (7 personer)

Familjebehandlare: 3

Socialsekreterare: 3

Samordnare: 1

Vilka uppfattas vara problemen hos barn i behov av särskilt stöd?

I tabell 1.a framkommer att den övervägande delen av personalen från både skola och socialtjänst rangordnar på första plats de problem barn kan ha som har sitt ursprung i psykosociala eller sociala förhållanden. Psykosocial eller social problematik omfattar här alla utsagor som på ett eller annat sätt rör barnets hem- och familjeförhållanden.

Tabell 1.a Problembilden hos barn i behov av särskilt stöd. Rang 1.

<i>Största problemet</i>	<i>Elevvården/elevhälsan</i>	<i>Socialtjänst/resursteamet</i>
<i>Psykosociala och sociala problem*</i>	7	6
<i>Koncentrations- och uppmärksamhetsproblem</i>	3	1
<i>Barnets beteende**</i>	3	-
<i>Dyslexi, läs- och skrivsvårigheter</i>	1	-
<i>Summa:</i>	14	7

* Detta kan innebära: Oro för hemförhållanden, vårdnadstvister, missbruk hos föräldrar, psykisk sjukdom hos föräldrar, föräldrarnas bristande omsorgsförmåga, misshandel och andra övergrepp, otillräckligt vuxenstöd och föräldrarnas oförmåga att driva barnens sak.

** Här kan det handla om barn som är aggressiva, utagerande och/eller gränslösa.

Hur dessa problem kan definieras framgår av följande citat: ”*Det tänker jag i hela deras sociala situation, hur föräldrarna mår och hur barnet mår, och hur de lever socialt i sitt sammanhang och ekonomiskt*” (citat från socialtjänsten/resursteamet).

Men psykosocial problematik förklaras också på följande sätt: ”*Barn har ett bekymmer, typ i skolan, men har inte en förälder som kan trycka på för att man ska få den rätta hjälpen*” (citat från socialtjänsten/resursteamet).

I tabell 1.a placeras koncentrations- och uppmärksamhetsproblem på andra plats både för de svarande för elevvården/elevhälsan och för socialtjänsten/resursteamet. För elevvården/elevhälsan uppfattas också ett stort problem vara relaterat till barnets beteende. Att den typen av problem ibland uppfattas höra ihop med psykosocial eller social problematik framgår av följande citat:

” (---) det är de elever som man i skolan har väldigt stora problem med, inte främst inlärningsmässigt, utan att deras bakgrund och deras sammanhang där de befinner sig i, hindrar deras arbete. De har huvudet någon annanstans. De har för närvarande för mycket annat som de är belastade av” (citat från elevvården/elevhälsan).

Liknande rangordning som ovan framträder för det som uppfattas vara näst största problemet, se tabell 1.b. Här tillkommer också ytterligare kategorier. För de svarande i elevvården/elevhälsan dyker till exempel olika funktionshinder upp, i gruppintervjun nämns till exempel utvecklingsstörning. ADHD nämns också både i enkätsvar och i gruppintervju, men då främst i samband med koncentrations- och uppmärksamhetsproblem. Detta tyder på att inte enbart psykosociala problem ses som orsak till svårigheter med koncentration och ett adekvat skolbeteende.

Tabell 1.b Problembilden hos barn i behov av särskilt stöd. Rang 2.

<i>Näst största problemet</i>	<i>Elevvården/elevhälsan</i>	<i>Socialtjänst/resursteamet</i>
<i>Psykosociala och sociala problem*</i>	4	1
<i>Barnets beteende**</i>	3	1
<i>Koncentrations- och uppmärksamhetsproblem</i>	2	-
<i>Dyslexi, läs- och skrivsvårigheter</i>	2	-
<i>Olika typer av funktionshinder</i>	1	-
<i>Språksvårigheter</i>	1	-
<i>Problem med skola och kamrater</i>	1	4
<i>Summa:</i>	<i>14</i>	<i>6 (1 bf)</i>

* Detta kan innebära: Oro för hemförhållanden, vårdnadstvister, missbruk hos föräldrar, psykisk sjukdom hos föräldrar, föräldrarnas bristande omsorgsförmåga, misshandel och andra övergrepp, isolerade familjer, otillräckligt vuxenstöd och föräldrarnas oförmåga att driva barnens sak.

** Här kan det handla om barn som är aggressiva, utagerande, självdestruktiva och/eller gränslösa.

Enligt de svarande för socialtjänsten/resursteamet är många av de problem de stöter på i sitt arbete med barn i behov av särskilt stöd knutna till skola och kamrater. Att personalen från elevvården/elevhälsan inte uppgivit det i samma utsträckning kan eventuellt förklaras i att man benämner dessa problem på annat sätt, till exempel att problemet uppfattas vara just barnets specifika beteende som kan leda till problem i skolan. I gruppintervjun med socialtjänsten/resursteamet framkommer också att skolan kontaktar dem just på grund av en elevs beteendeproblem. Ett intresseväckande svar levereras av en svarande för socialtjänsten/resursteamet som menar att det ibland kan vara själva skolformen som är problemet, för att den inte passar barnets individuella behov.

”Det kan ju vara det här att ett barn har svårt att koncentrera sig eller har svårt att sitta still eller inlärningssvårigheter. Skolan kan inte ge det barnet behöver, och då blir det en utslagningsmekanism” (citat från socialtjänsten/resursteamet).

Några av respondenterna från både socialtjänsten/resursteamet och elevvården/elevhälsan kommenterar också hur svårt det kan vara att rangordna barnens problem på det här sättet. Har ett barn någon form av psykosocial problematik bakom sig kan det yttra sig i beteendeproblem och inlärningssvårigheter, på samma sätt som någon form av avvikande beteende eller skolrelaterat problem kan ge upphov till en form av psykosocial problematik. En intervjuperson från socialtjänsten/resursteamet menar också att de så kallade hemmasittande barnen givetvis är ett stort problem, men inte det största problem de i sitt arbete har att hantera. En annan intervjuperson från socialtjänsten/resursteamet menar att i antal är det inte ett stort problem, men det är ofta svårlöst. Oftast är detta med att inte överhuvudtaget komma till skolan ett problem som rör äldre barn.

”Däremot så säger man ju ofta att man har noterat tendensen redan innan 12 år, är sjuka mycket på grund av diffust lite ont i magen, huvudvärk, eller att föräldrarna låter dem vara hemma ganska mycket för små symtom, det går nog att upptäcka tidigare, eller förebygga tidigare” (citat från socialtjänsten/resursteamet).

Vem vänder man sig till när det uppstår problem kring ett barn?

När det uppstår problem kring en elev verkar bägge grupperna i ganska hög utsträckning först vända sig mot andra yrkesfunktioner inom den egna organisationen och till föräldrarna av de svar som framträder i tabell 2.

Tabell 2. Orolig – vad har du gjort?*

<i>Exempel på åtgärder</i>	<i>Elefvården/elevhälsan</i>	<i>Socialtjänst/resursteamet</i>
<i>Samarbete inom egen organisation</i>	12	4
<i>Samarbete med annan organisation</i>	5	2
<i>Remissförfarande, utredning, anmälan</i>	2	5
<i>Pedagogisk anpassning</i>	3	-
<i>Behandling/stöd</i>	-	1
<i>Samtal med barn och/eller föräldrar</i>	8	3
<i>Summa:</i>	30	15

**Flera svar från varje respondent förekommer.*

På frågan om de kontaktat någon annan yrkesfunktion när problem uppstår kring en elev rapporterar alla utom en i de bägge grupperna att de gjort så. Denna samverkan tycks oftast bestå i samtal och kontakter organisationerna emellan, och mer sällan av konkreta insatser.

Tabell 3. Hur har samarbetet sett ut?

<i>Exempel på samarbete*</i>	<i>Elefvården/elevhälsan</i>	<i>Socialtjänst/resursteamet</i>
<i>Samtal/Ospecificerat</i>	2	1
<i>Samtal org. emellan & föräldrar/barn</i>	4	4
<i>Samtal org. & föräldrar/barn</i>	3	-
<i>Insats genomförd tillsammans**</i>	3	1
<i>Annat/Ospecificerat***</i>	2	-
<i>Summa:</i>	14	6

**Flera svar från varje respondent förekommer.*

*** Placeringar, skolskjuts, skapandet av speciell undervisningsgrupp och familjebehandling*

****Om elev m. läs- och skrivproblematik, om impulsstyrt barn, Samverkan BUP-skola-socialtj.*

Hur ser samarbetet ut inom och utanför den egna organisationen?

I fråga om samverkan utanför den egna organisationen rapporterar elevvården/elevhälsan främst att de kontaktat socialtjänsten och BUP. Socialtjänsten/resursteamet uppger att de ofta kontaktat skolan, också här följt av BUP. I tre svar från skolpersonalen och i två svar från socialtjänsten anges kontakt med resursteamet.

När en elev får svårt att hantera skolsituationen anger elevvården/elevhälsan att de försöker anpassa skolgången och/eller den pedagogiska situationen för barnet genom att kartlägga lärandemiljön och observera barnet. Detta kan innebära att man också försöker anpassa arbetssättet efter barnets behov. Ibland vänder man sig till specialläraren och klassläraren. Ibland kallas till en elevvårdskonferens, EVK eller till elevvårdsteam, EVT. Man vill gärna få föräldrarna och elev ”med på tåget” innan man tar kontakt med socialtjänsten. Blir det tal om att göra anmälan till socialtjänsten sköts den som regel via rektorn. I fråga om samarbetet med socialtjänsten uppger en svarande från skolan att de följer den ”överenskommelse” som de har med socialtjänsten. När anmälan väl är ett faktum träffas familj, skola och socialtjänsten på skolan för att prata. I ett tidigt skede kan också BUP-kontakter tas. Det händer också att remiss skickas till skolläkaren som är verksam i basteamet. Ibland kan man föreslå eleven att ta kontakt med ungdomsmottagningen. Där finns gynekolog och kurator till exempel.

När socialtjänsten har att hantera en problematisk situation kring ett barn uppger de att de i samarbete med andra – föräldrar, barnet, nätverk och skolan – försöker ordna stöd och behandling. Vägen till dessa insatser återspeglas i utsagor där respondenterna anger att de först kartlägger resurserna kring barn och familj, via utredning. Socialtjänsten som oftast i dessa fall arbetar utifrån anmälan tar först kontakt med föräldrar och barn och sedan med rektorn. Förutom möte med rektor och de som i skolan står närmast eleven, kan beroende på problem skolsköterskan och barn- och elevhälsan också kontaktas. Ibland kan även andra sektioner inom socialtjänsten kontaktas, till exempel angående försörjningsstöd. Ytterligare andra som kan kontaktas är flyktingmottagningen, LSS⁴, öppna förskolan, kyrkan och psykiatrin. Resursteamet uppger att det förekommer att de gjort anmälan till socialtjänstens barn- och ungdomsgrupp för vidare utredning av barnets situation. Ganska ofta etablerar resursteamet direktkontakt med skolan eller förskolan. I skolan vänder man sig då ofta till

⁴ Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Denna lag innehåller bland annat bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

mentor⁵, kurator och skolsköterska. Eftersom både mentorn och socialtjänsten vill ha med sig någon som kan ta beslut brukar också rektorn vara med. Efter att ha kontaktat skolan kan det också hända att man går tillbaka till socialsekreterarna, och att man tar kontakt med BUP.

Positivt och negativt i kontakten med andra yrkesgrupper?

Frågan om gemensamma mål och att olika yrkesgrupper kompletterar varandra står i fokus när det positiva med samarbete berörs: *Man har olika kompetenser och man arbetar mot samma mål, resursteamet på uppdrag av föräldrarna och jag på uppdrag av förskolan* (citat från elevvården/elevhälsan).

”Soc kan arbeta med familjer på ett helt annat sätt än vad vi i skolan kan” (citat från elevvården/elevhälsan).

Elevvården/elevhälsan uppfattar att samarbete mellan skola, familj och socialtjänst genererar positiva resultat och att det i samverkan är lättare att *”(---) kunna ringa in problemet”* (citat från elevvården/elevhälsan).

Att man får *”ett ansikte på varandra”* och att personalgrupperna lär känna varandra uppfattas också som värdefullt. I utsagorna återspeglas såväl vikten av vad som konkret kan åstadkommas genom samarbete som uttrycks betydelsen av själva mötet mellan yrkesgrupperna. *”Jag har fått fler perspektiv på våra olika roller”* (citat från socialtjänsten/resursteamet).

När det gäller det som inte har varit bra i kontakten med andra yrkesfunktioner berör båda grupperna i gruppintervjuerna centrala frågor i samsambetsrelationer – *hur* ansvaret ska fördelas och *vem* som ska bära huvudansvaret. Socialtjänsten/resursteamet betonar detta i enkäterna. Att det finns oklarheter kring vem som ska anses vara *”spindeln i nätet”* framgår också av det svar som lyfter fram behovet av en mötesledare när grupperna träffas, en brist som kan leda till att ett samverkansmöte *”inte blir fruktbart”*. Vidare kan noteras att det bara är skolpersonalen som berör frågan om sekretess, vilket brukar vara en *”knäckfråga”* när det gäller samverkan mellan till exempel skola och socialtjänst. Detta är sannolikt starkt kopplat till den mest frekventa utsagan skolpersonalen gör om vad som inte varit bra – att de inte får

⁵ Mentorena har i många skolor ersatt klasslärarna. I en klass kan flera mentorer förekomma, och dessa har ett övergripande ansvar för *”sina”* respektive elever.

någon återkoppling eller uppföljning på gemensamma eller överlämnade ärenden. En annan intervjuperson menar dock: *”Om man är mån att ett samarbete ska fungera så kan man kringgå den [sekretessen] ganska smidigt. Jag både tror och jag vet”* (citat från elevvården/elevhälsan).

En intervjuperson uppger också att hon ombads vänta med anmälan, vilket väckte frågor. Att skolpersonalen blir frustrerad när den inte får veta vad dess kontakter med socialtjänsten leder till för barnet och/eller familjen, är också ett vanligt resultat i samverkansstudier. Bägge grupper berörde i gruppintervjuerna frågor om makt. Från skolhåll förknippas sekretessen med makt. *”Information är ju alltid makt”* (citat från elevvården/elevhälsan). En person från socialtjänsten/resursteamet kommer också in på maktfrågan i gruppintervjun. Hon tycker att skolan ibland intar en moraliserande hållning gentemot föräldrarna att *”(---) de ska uppfostra ibland tycker jag,* (citat från socialtjänsten/resursteamet).

En annan respondent uttrycker det såhär: *(---) det är inte bara eleverna som ska inordnas, föräldrarna ska också lite inordna sig i skolvärlden* (citat från socialtjänsten/resursteamet).

Frågan om effektivitet berörs också när det gäller samarbete. En respondent från skolan uppfattar att det tar tid att få en insats via socialtjänsten när det gäller större barn. En annan uppger att det brukar vara ”snabba ryck” åtminstone när det gäller yngre barn. Svårigheter med samarbete beskrivs också i relationstermer. Enligt socialtjänsten/resursteamet finns det många gånger en bristande tilltro ömsesidigt mellan skolpersonal och föräldrar - ibland får de arbeta rätt mycket med det. Det uppfattas också som problematiskt att olika parter som skola och socialtjänst skuldbelägger varandra. Från skolans håll tycker man att prestige utgör ett hinder för samverkan: *”Jag skrev lite om prestige, om man inte lyssnar och ser varandra ordentligt kan det bli svårt faktiskt. Om det byts folk mycket då kan det vara ett hinder”* (citat från elevvården/elevhälsan).

En annan sak som framkommer i gruppintervjuerna är att det i vissa fall tycks råda oklarheter mellan LSS och socialtjänsten vilket leder till att barn kan hamna mellan stolarna. På frågan om vad som varit bra i samarbetet med andra yrkesgrupper uppger respondenterna i enkätsvaren följande:

Socialtjänsten/resursteamet

- Gemensamma mål, strävan efter en helhetsbild (4 utsagor)
- Tydlig arbetsfördelning (3 utsagor)
- Gemensamma möten där alla hör samma saker (2 utsagor)
- Förbättrat resultat (1 utsaga)

Elevvården/elevhälsan

- Yrkesgrupperna kompletterar varandra, har samma mål (7 utsagor)
- Att ha gemensamma möten (6 utsagor)
- Möjligheter att diskutera med annan personal (4 utsagor)
- Hitta bättre lösningar (3 utsagor)

På frågan om det finns något som inte har varit så bra i kontakten med andra yrkesgrupper svarade respondenterna så här i enkäterna:

Socialtjänsten/resursteamet

- Oklar ansvarsfördelning, vem är ”spindeln i nätet”? (4 utsagor)

Elevvården/elevhälsan

- Återkoppling, uppföljning från socialtjänsten (5 utsagor)
- Sekretess och olika ansvarsområden (3 utsagor)

Här framgår att svaren inte är lika frekventa när det gäller det som varit mindre bra i kontakten med andra yrkesgrupper. Detta kan tolkas som att de som svarat på enkäten har mer positiva än negativa erfarenheter av samverkan.

På vilket sätt har projektet påverkat samarbetet mellan olika funktioner?

De som deltagit i projektet och svarat på enkäten rapporterar att de lärt känna varandra bättre vilket underlättar det dagliga arbetet. De har också lärt sig mer om varandras arbets- och ansvarsområden, och en del av de svarande anger att en gemensam plattform är på väg att ta form. Samtidigt finns utsagor både bland skolans och bland socialtjänsten personal, att de egentligen inte kan märka någon skillnad. Någon kommenterar detta med att det gått för kort tid. Andra uppger att de redan tidigare hade samarbetskontakter med varandra och att

projektet egentligen inte inneburit någon större förändring. I ett par utsagor framgår att den största förändringen är att de fått bättre kontakt med BUP, eller att polisen likaväl som socialtjänstens personal nu ”synts” på elevvårdsteamets möten. En del menar att projektet satt fart på arbetet med barn i behov av särskilt stöd i kommunen, men att det är synd att alla som arbetar med de barnen inte omfattats av det. Den samverkan som finns idag ses av vissa respondenter som en konsekvens av organisationsmodellen i kommunen och projektet. För de hemmasittande barnen uppfattas projektet ha lett till en skillnad. Komet är enligt de flesta det mest konkreta projektet lett till. Utbildningen och föreläsningarna gav deltagarna ett gemensamt förhållningssätt som återverkar i kontakten med föräldrarna: ”(---) att föräldrarna också upplever att nu jobbar vi åt samma håll. (---) att det där i de där mötena blir en tydlig arbetsfördelning, vem gör vad och att det också blir en tydlig uppföljning (citat från socialtjänsten/resursteamet).

På frågan om samarbetet är annorlunda nu än för ett år sedan - och i så fall hur - uppges följande i enkätsvaren:

Socialtjänsten/resursteamet

- *På väg skapa en gemensam plattform (2 utsagor)*
- *Fått perspektiv på de olika rollerna (2 utsagor)*
- *Nej, ingen skillnad (2 utsagor)*
- *Barnet sätts i centrum (1 utsaga)*

Elevvården/elevhälsan

- *Lärt känna fler vilket förenklar (4 utsagor)*
- *Nej, går långsamt (4 utsagor)*
- *Större insikt i hur socialtjänsten arbetar (3 utsagor)*
- *Bara Komet, till viss del (2 utsagor)*

Intervjuerna med enhets- och förvaltningschefer

Nedan redovisas intervjuerna med cheferna från de respektive förvaltningarna som här namnges *skolan* och *socialtjänsten*. Vid läsningen av de utskrivna intervjuerna har utsagorna sorterats in under teman som följer de ingående frågeställningarna (se bilaga 2). Dessa teman utgör rubriker.

Hur har samarbetet mellan förvaltningarna sett ut?

I intervjuerna framkommer att skolan och socialtjänsten inom Sundbybergs kommun samarbetat en hel del när det gäller barn i behov av särskilt stöd bland annat i form av en så kallad BUS-grupp och expertgrupp men även i andra konstellationer beroende på hur ärendet sett ut. Socialsekreterare har också deltagit i elevvårdsteamens träffar. Men det har inte av alla uppfattats som tillräckligt. Från skolans håll beskrivs att samarbetet mellan de olika förvaltningarna brustit på åtminstone fyra punkter. 1) Formen för samarbete: att det kunde vara svårt att få till stånd samverkansmöten. 2) Innehållet i samverkan: att det kunde bli väldigt övergripande och allmänna resonemang på möten som ägde rum. 3) Brist på återkoppling från socialtjänsten sida. 4) Brist på samsyn när det till exempel gäller att definiera barnets problematik.

”De tyckte att de hade liksom inte tid att sitta i de här elevvårdsteamsmötena där det liksom blev lite såhär tomgång, man bara pratade lite ostrukturerat om bekymmer så att de tyckte väl att det fanns ett etiskt förhållningssätt också som blev lite bristande ...” (citater chef skolan).

Frågan om återkoppling återkommer flera gånger när samarbetet mellan skola och socialtjänsten förs på tal, det som främst åsyftas då är uppföljning av ärenden där skolan gjort en anmälan. Från socialtjänstens sida uppfattar man att missnöjet framförallt funnit hos skolan.

”För det är ju dom som liksom mer klagar på oss. Vi klagar ju inte på dom så mycket. Men det är de som anmäler och inte vet vad vi gör och så” (citater chef, socialtjänsten).

Skolan uttrycker också en önskan om att i riktigt svåra fall kunna jobba nära socialtjänsten, inte att ansvaret ska skjutas över på socialtjänsten.

Barn som faller mellan stolarna

Inledningsvis berördes det faktum att en av orsakerna till att projektet initierades hade att göra med att vissa barn ibland ”hamnade mellan stolarna”, det vill säga det rådde oklarhet i hur ansvaret skulle fördelas mellan Utbildningsförvaltningen och Individ- och familjeförvaltningen när det gällde insatser för vissa barn. Att barn skulle hamna mellan stolarna uttrycks av intervjupersonerna på lite olika sätt. Intervjupersonen från socialtjänsten menar att även om socialtjänsten inte kan göra något i ett ärende finns det expertgrupper när

det gäller att få fram olika medel till exempel. Detta kan tolkas som att det allt som oftast går att hitta någon som ansvarar för att insatser sätts in. I fråga om barn som är familjehemsplacerade till exempel delas kostnaderna.

”Däremot det är klart att man bråkar ibland med äldreomsorgen om vem som ska betala ett tydligt LSS-barn som kanske har sociala problem i familjen och kan hamna mellan stolarna. Och då har vi ju sagt att det ska tas upp i de här grupperna som finns” (cit. chef socialtjänsten).

När man studerar intervjupersonernas utsagor verkar det ofta vara en oklar problematik som gör att barn faller mellan stolarna. Kan barnets problem betecknas som skolproblem eller familjeproblem? Vem förväntas lösa situationen?

”(---) men det har ju i alla fall slutat med att på nåt vis säger soc. (---) att men det här är skolproblem och skolan hävdar att nej den här ungen klarar inte av att gå, utan den behöver någon annan skolform, och då till sjuende och sist hamnar man i den sitsen då att ingen varken skolan eller soc. har de behövda pengarna till några andra placeringar. Och då kan ju skolan fortsätta på något vis att kasta skit på soc. och soc. kan ju bli frustrerad såklart och tycka också jamen herregud skolan har inte ansträngt sig. (---) De har ju också naturligtvis synpunkter(---), som jag tycker att vi från skolan borde lyssna till också för att kunna mera sällan hamna i såna situationer där ett barn skulle hamna mellan stolarna.”

Andra barn som ibland uppfattas falla mellan stolarna är de så kallade hemmasittande barnen. Skolan uttrycker funderingar kring vems ansvar det egentligen är att dessa elever kommer till skolan.

Vad var projektets syfte?

I samband med att pengar söktes från Länsstyrelsen för att dra igång så kallade Kometgrupper, utkristalliserades samarbetsprojektet. För att kunna arbeta med familjer ansågs det också vara nödvändigt att förbättra samarbetet mellan förvaltningarna.

”(---) det här med att vi, att skolan och vi, det finns ju i alla kommuner, alltså 'soc. gör ingenting', och 'vi anmäler' och 'vi hör ingenting', 'vi får ingen feedback', och då tycker jag som har jobbat här länge och så att vi gör väldigt mycket, men det hjälper inte hur mycket vi gör för skolan vill alltid ha mer” (citrat chef socialtjänsten).

Bägge förvaltningar uppfattar det som centralt i projektet dels att förstå varandras olika utgångspunkter, men också att gemensamt komma fram till nya samarbetsformer, nya sätt att handla, när det gäller arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

*(---) att de i skolan skulle förstå, vad är det vi jobbar med, vad har vi för lagstiftning, vad **kan** vi göra? Det är ju inte så när de anmäler Kalle hit att vi kan ta bort Kalle från skolan dan efter om det inte är väldigt allvarligt då, men jag menar att det vanliga är ju att Kalle kommer på måndagen igen och dom har samma Kalle där trots att de har anmält till oss och så tycker dom ju då att vi gör ingenting (citrat chef socialtjänsten).*

Att vi skulle bli bättre på att anmäla, för det har ju vart en stor kritik, tycker jag under en lång tid, och det här området som vi jobbar i är ju ganska svårt, det här det händer ganska mycket bakom häckarna, och vi är ju ofta för sent ute liksom... (citrat chef skolan).

I ett annat svar från skolan återspeglas en vilja att avlägsna tänkandet av vi och dem. Men också att gemensamt definiera vad begreppet barn i behov av särskilt stöd innebär.

Vad har projektet bidragit med?

En intervjuperson beskriver att det innan projektet var vanligt att skolan och socialtjänsten hamnade i låsta positioner, där bägge parter uppfattade att den andre inte hade tagit sitt ansvar fullt ut.

”(---) och man gör en anmälan men så kommer de och säger att nämen vi kunde ju ingenting göra, familjen medverkade inte, det hade jag ju ingen som helst förståelse för tidigare men nu när vi har haft de här samverkansmötena har de kunnat också berätta hur otroligt viktigt och hur otroligt jobbigt det är när man måste ta upp en utredning med familjerna och medverkar de inte så medverkar de inte då kommer de ingenstans,

och den kunskapen hade jag inte riktigt fullt ut, utan jag bara tänkte att det är sånt som dom skyller på” (citrat chef skolan).

Projektet har på så vis bidragit med att rensa fördomar ömsesidigt. Genom projektet har de olika yrkesgrupperna fått mera respekt för varandras olika roller och uppgifter, genom att dessa har klargjorts. Nedanstående svar återspeglar möjligtvis att socialtjänstens personal i mer direkt hänseende arbetar med lagtexter som skapar vissa gränser.

”De lär ju känna varandra i de här grupperna, det är lättare att ta kontakt och det, men alltså att jag tror egentligen så tror jag det är mer från skolan, att dom liksom har fått veta lite mer från oss, skulle jag tro alltså” (citrat chef socialtjänsten).

I intervjuerna framkommer att det förbättrade samarbetet mellan de bägge förvaltningarna inte bara är en effekt av det tvååriga projektet. Det har inom kommunen redan funnits en relativt tydlig organisation när det gäller arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Bland annat har skolan haft möjlighet att remittera till BUP. Problemet har dock ibland varit den långa väntetiden där som gjort att det funnits risk att problemen i skolan eskalerat.

”Det som har varit ganska nytt, men jag kan inte säga om det är precis bara de här två åren, det är det här resursteamet som har funnits i kommunen, att vi har haft möjligheter att ge föräldrar en chans att träffa personer från socialtjänsten som kan ge dem stöd utan att det handlar om en anmälan” (citrat chef skolan).

Från skolans håll urskiljs följande positiva följder av ett förbättrat samarbete mellan skola och socialtjänst. Det är dock oklart i vilken utsträckning de är en effekt av projektet:

- 1) Möjligheten att bromsa negativ händelseutveckling i tid genom att man kommer i kontakt med varandra tidigare.
- 2) Minskad prestige – man tillerkänner varandra professionalitet utgående från de olika yrkesrollerna.
- 3) Möjligheten att samordna insatser kring ett barn i behov av särskilt stöd ökar utsikten att insatserna får verkan.
- 4) Blivit bättre på att anmäla vilket bland annat tycks bero på att personalen i skolan och förskolan fått en slags kontaktperson på socialtjänsten de kan vända sig till med frågor.
- 5) Genom att förhållningssättet till socialtjänsten har förändrats har förhållningssättet till föräldrarna också förändrats.
- 6) En känsla av minskad arbetsbörda när ansvaret delas eller delegeras.
- 7) Att man börjat arbeta med de barn som har väldigt hög frånvaro i skolan genom samarbete med BUP.
- 8) Fler av intervjupersonerna verkar uppfatta Komet som den mest konkreta effekten av projektet. Komet blir såväl en insats för barn

och föräldrar som att den ger de olika yrkesgrupperna en möjlighet till ett gemensamt förhållningssätt åtminstone till en viss typ av problematik barn i skolan kan ha.

Hur kan samarbetet vidareutvecklas?

I intervjuerna uttrycks önskan om att fortsätta och utveckla arbetet med Komet och liknande metoder. Att i studiecirkelsform träffas och diskutera gränssättning, rutiner kring sänggående och allt sådant som har med föräldrarollen att göra.

(---) sånt vore väl alldeles ypperligt och många gånger tycker man i skolan att man får handskas med så många frågor som egentligen kanske inte vore skolans frågor, utan kanske mera föräldrarnas, men många föräldrar är ganska vilsna idag, många föräldrar kanske också tycker att barn ska bestämma mer än vad skolans personal kanske tycker (citat chef skolan).

Det nämns också att arbete med Skolkomet⁶ har dragits igång i kommunen vilket uppfattas som positivt. Det uppfattas också från skolhåll som viktigt att arbeta vidare med barn som är hemmasittare, och att ta vara på de goda exemplen i skolor i kommunen. Någon efterlyser någon form av skriftliga rutiner som regelbundet ses över och revideras.

”Så att båda parterna verkligen får möjligheten att fräscha upp och tänka vad betyder det här för mig? Vad ska jag sluta göra, vad ska jag börja göra, vad ska jag fortsätta att göra?”(citat chef skolan).

Från socialtjänsthåll uttrycker man också vilja att fortsätta samarbetet med resursteamet och/eller specialpedagoger i skolan, framförallt när det gäller hemmasittare.

”Jag menar vi kan ju inte jobba med 25 hemmasittare, utan där måste skolan se till att det inte blir 25 hemmasittare. De måste alltså på ett tidigare stadium reagera, och kanske dra in oss på ett tidigare stadium också, men när de väl har varit hemma och sitter och spelar dator i två år, då är det så himla stor insats som behövs också” (citat chef socialtjänsten).

⁶ Skolkomet är ett svenskt program som utvecklats av FOU-enheten i Stockholms stad i samarbete med Uppsala universitet och University of Arizona i USA. Programmet fokuserar på hur lärare kan förhålla sig till elever i syfte att skapa en positiv kommunikation och arbetsro i klassen. Syftet är att minska beteendeproblem och istället öka positiva beteenden hos elever (Statens folkhälsoinstitut, 2008)

Både socialtjänsten och skolan uttrycker att det vore bra att införa en eller två studiedagar per termin som är gemensamma för de bägge förvaltningarna. Ett sätt att omse att dessa dagar blir av och att samverkan hålls vid liv vore enligt intervjupersonen från socialtjänsten att tillsätta två tjänster från respektive förvaltning där ett övergripande ansvar för frågor som rör samverkan kring barn i behov av särskilt stöd är uppdraget.

5. Sammanfattning

Här sammanfattas de intervjuade personernas uppfattning av problembilden hos barn i behov av särskilt stöd. Här summeras också hur intervjupersonerna uppfattar den samverkan som funnits mellan deras verksamheter, samt vilken betydelse de uppfattar att projektet haft för deras samarbete med varandra.

Beskrivningar av barn i behov av särskilt stöd

När det gäller att definiera vad som i de flesta fall betecknar ett barn i behov av särskilt stöd verkar någorlunda samstämmighet mellan personalen från socialtjänsten/resursteamet och elevvården/elevhälsan råda. Det kan dock vara svårt att skilja mellan vad som är orsak till ett barns svårigheter i skolan och vad som utgör själva svårigheten. Den problembild de svarande framställer i fråga om barn i behov av särskilt stöd verkar präglas av den yrkesfunktion de har. Att inte kunna koncentrera sig på lektionerna blir bekymmersamt främst från skolans horisont, på samma gång som socialtjänsten eller resursteamet tillkallas för att det uppstått problem i skolan.

- När elever får svårt i skolan handlar det många gånger, enligt de svarande för denna undersökning, om någon form av bakomliggande psykosocial problematik. Koncentrations- och uppmärksamhetsproblem ses också som ett stort problem hos barn som har det problematiskt i skolan, likaså att överhuvudtaget inte komma till skolan.
- Barn i behov av särskilt stöd förknippas också framförallt från skolhåll med barnets beteende.
- Från socialtjänsten/resursteamet uppfattas av flera problembilden kring barn i behov av särskilt stöd vara relaterad till skola och kamrater.

- Skolformen uppfattas också av en svarande från socialtjänst/resursteam utgöra ett problem för vissa barn.
- Olika former av funktionshinder som utvecklingsstörning, ADHD och dyslexi men också språksvårigheter berörs också från skolhåll när det gäller barn i behov av särskilt stöd.

Om samverkan

När det gäller frågan om vart man vänder sig vid oro för en elev framstår det som ganska tydligt att man försöker lösa svårigheter kring elever med av den egna organisationens ”till buds stående medel”. Detta innebär att samverkan också sker inom ramen för den egna verksamheten. I hög utsträckning vänder man sig också till föräldrar i ett första skede när det uppstår problem, vilket också kan ses som en samverkansform.

- Insatser som sätts in i skolan kan handla om någon form av pedagogisk anpassning.
- Från socialtjänsten handlar det om att göra en utredning kring barnet och familjesituationen som får avgöra vilken insats som sätts in.
- För resursteamet kan det bli aktuellt med någon form av familjebehandlande insats.

Det verkar dock vara vanligt att kontakta varandra eller BUP när problem uppstår kring elever, vilket möjligtvis kan vara en positiv följd av projektet. Det verkar däremot inte vara så vanligt att genomföra insats tillsammans, vilket kan förklaras av att ett ärende till sist ”hamnar på någons bord”. Vid fråga om familjehemsplacering av ett barn, blir till exempel det övergripande ansvaret lagt på socialnämnden, och vid fortsatt skolgång på skola och föräldrar.

- Oftast handlar samverkan om att diskutera sig fram till en lösning på svårigheter som uppstått.
- Formerna för samverkan med parter utanför den egna verksamheten bestäms av elevens svårigheter, och av vem som kommer visa sig ha det övergripande ansvaret för att lösa de problem som finns.

Samarbete sägs vara meningsfullt för att man har olika kompetenser och att man arbetar mot gemensamma mål. Det uppfattas som betydelsefullt att mötas, men också viktigt vad dessa möten kan resultera i för insats. Möjligheten att sätta in rätt åtgärd uppges öka vid samverkan,

vilket också får som effekt att arbetsbördan upplevs minska. I fråga om barn som är i behov av särskilt stöd kan det råda oklarheter om vem som ska bära huvudansvaret. I sådana fall uppges samverkansmöten inte leda någon vart. Från skolhåll uppges att samverkan ibland stupat på att det inte gått att få till samverkansmöten, eller att det varit otydligt vad de skulle handla om. Sekretessen upplevs som ett hinder för samverkan åtminstone från skolhåll, likaså återkoppling eller uppföljning på elevärenden där socialtjänsten gått in med någon insats. Från socialtjänstens håll upplever man en normativ tendens hos skolpersonalen som drabbar inte bara stökiga barn utan också deras föräldrar. Ibland får socialtjänsten/resursteamet gå in och medla i konflikter som uppstått mellan hem och skola. Från skolhåll uppfattas att man på ett annat sätt konfronteras med barnens svårigheter. Bägge parter upplever dock att det är problematiskt att de skuldbelägger varandra och önskar avlägsna prestige i kontakten med varandra. Relationen till den tredje förvaltningen, äldre- och omsorgsförvaltningen, i kommunen berörs också i fråga om barn som tillhör eller eventuellt tillhör LSS personkrets. Från skolhåll uppges till exempel att ett barns oklara problematik kan göra att det faller mellan stolarna, på liknande vis som barn som inte kommer till skolan.

Projektets effekter

Projektet uppfattas av bägge parter att ha varit en igångsättare för bättre samverkan. Det uppfattas också ha bidragit till att motverka att personer från olika verksamhetsfält hamnar i låsta positioner. Förebyggande aspekter nämns också vara projektets förtjänst till viss del. Att det finns möjligheter att via resursteamet eller BUP kontakta socialtjänsten utan att det behöver röra sig om en anmälan uppges som positivt. Det uppges också från skolhåll att man blivit bättre på att anmäla, som en konsekvens av man kan vända sig till en kontaktperson på socialtjänsten för att få vägledning i elevärenden. Från socialtjänsthåll uppges en effekt vara att skolan fått veta lite mer om socialtjänsten. Vissa uppger att de inte ännu kan märka någon skillnad i det dagliga arbetet som en effekt av projektet. Åter vissa av dessa menar att de hade bra samverkan redan innan projektet. Projektet uppfattas främst att ha lett till en skillnad i arbetet med barn som inte kommer till skolan, så kallade hemmasittande barn. Det mest konkreta resultatet av projektet uppges vara Komet, som också ska introduceras i skolform. Komet har varit bra dels för att det utgör en direkt åtgärd riktad till föräldrar och barn, men också för att det givit de olika yrkesfunktionerna möjligheter att inta ett gemensamt förhållningssätt till en viss typ av problem vilket upplevs bli till godo för barn och föräldrar.

6. Slutsatser

Det går tveklöst att tala om *en gemensam linje* i de beskrivningar av barn i behov av särskilt stöd som görs av respondenterna i denna rapport. Om detta är en effekt av projektet och den gemensamma utbildning som genomfördes inom ramarna för det är däremot svårt att fastställa utan referensmaterial. Även om det hade gjorts en förstudie till denna undersökning skulle det vara svårt att avgöra vilka mekanismer som i så fall varit verksamma för att åstadkomma en ökad samsyn. Att de beskrivningar av barn i behov av särskilt stöd respondenterna gör ligger i linje med de kategoriseringar som gjordes i teoriavsnittet, talar också för att det finns generella beskrivningar av barn i behov av särskilt stöd. Traditionellt sett har ju begreppet barn i behov av särskilt stöd bland annat omfattat barn med någon form av psykosocial eller beteendemässig problematik. Att respondenterna från såväl skolan som socialtjänsten är någotsånär samstämmiga i sina uppfattningar om vad *ett barn i behov av särskilt stöd* är kan förklaras med att det finns kunskapsmässiga beröringspunkter mellan till exempel specialpedagogerna och socialsekreterarna. Samtidigt görs utsagor av de olika yrkesgrupperna som skiljer sig åt, delvis beroende på det fält de verkar inom. De konkreta arbetsuppgifter de olika yrkesfunktionerna har präglar självklart deras syn på barn i behov av särskilt stöd, liksom de målsättningarna och den lagstiftning de har att följa för deras respektive verksamheter. När det för skolan främst handlar om att få eleverna att nå upp till kunskapsmålen, vill socialtjänsten åstadkomma förändringar eller förbättringar för barn eller familjer med olika former av social problematik.

Vilka effekter kommunaliseringen av skolan har fått för skolgången för elever i behov av särskilt stöd är ännu inte helt klarlagda. Däremot är det uppenbart att det finns skäl vad gäller skolsociala frågor att flytta fokus från eleven med svårigheter till de omkringgivande organisatoriska och resursmässiga förhållandena. Eftersom kommunerna skurit ned på förebyggande skolsocialt arbete är det sannolikt att alltfler elever börjat må sämre. Det är också oklart i vilken utsträckning kommunerna förmår möta detta ökande behov. Med utgångspunkt i teoriavsnittet kan man också fråga sig vilken betydelse det får att en ny kategori elever skrivs in i den obligatoriska särskolan, för den tillhörighet i en större sociokulturell gemenskap skolan också ska ge. Har kommunaliseringen av skolan och dess effekter på så vis också åstadkommit en större utslagning, krympt ytorna för barn som är i behov av någon form av särskilt stöd? Om den sociala problematiken kan ses som ett grundproblem i den kommunala skolan, framstår det som oerhört angeläget att finna

undervisningsformer för alla elever. Detta talar för den typ av projekt som initierats i Sundbyberg, och som har som syfte att fånga upp olika problem innan de eskalerat.

Eftersom att diagnoser många gånger är en förutsättning för att ett barn i behov av särskilt stöd ska få stödinsatser, tycks ett hinder för samverkan utgöras av problemet att ringa in elevens svårigheter. Frågan är också vilka följder det faktum att det kan vara svårt även för professionella att särskilja barn med psykosociala problem från barn med någon form av funktionshinder får, för den insats som sedan sätts in. Enligt Brodin & Lindstrand (2004) kan ju ett barn också vara svårdiagnostiserat för att det *befinner sig i gränslandet mellan neuropsykiatriska och psykosociala problem*. Här tycks diagnostiseringen medföra att vissa barn förblir ”utan etikett”, de befinner sig mitt emellan olika förklaringsmodeller eller som Helldin (2002) uttrycker det olika ”professionella kunskapspreferenser”. Berodde missnöjet mellan olika förvaltningar i Sundbyberg på att man benämnde barnens problematik på olika sätt, eller på att det finns en otydlighet hur ansvaret ska fördelas för vissa barn vars problematik man inte riktigt kunnat bestämma?

Enligt Helldin (2002) bör det finnas en kommunikativ närhet mellan teoretisk kompetens och en praktisk, pedagogisk situation om motsättningar mellan ideologi och skolpraktik ska motverkas. Det kan förklara varför deltagarna i projektet upplevde Komet som meningsfull. Utbildningsprogrammet fick här en metafunktion. Genom detta program fick personal från de bägge förvaltningarna och föräldrarna gemensamma referenser, som blev användbara åtminstone för en viss typ av problem som kan förknippas med barn i behov av särskilt stöd. För att utveckla samverkan i framtiden kanske den tredje förvaltningen (Äldre- och omsorgsförvaltningen som ser till barn som omfattas av LSS) också ska involveras i ett liknande projekt som detta. En annan förutsättning för att skapa positiv samverkan, är att sätta ljuset på och problematisera såväl avsiktliga som oavsiktliga handlingar (jmf med Scott, 2003). Det vill säga det finns inte alltid en överenskommelse mellan de mål man har att arbeta efter och den yrkesverklighet man befinner sig i. För att kunna samverka med andra yrkesfunktioner krävs då att man släpper på förlåten. En respondent i denna studie uttrycker detta med ”att göra sig av med sina fördomar”, en annan med att ”göra sig av med sin prestige”. Som ju framgick av figur 1 sid. 14 kan arbetet kring barn i behov av särskilt stöd sägas bestå av varandra inte alltid överlappande fält. Detta innebär att samverkan inom detta område inte alldeles enkelt låter sig göras. Och frågan är – kan man egentligen tala i termer av att *skapa en gemensam plattform* när det gäller att samverka? I själva verket styrs ju arbetet

inom respondenternas olika verksamhetsområden av skilda måldokument och lagrum, även om intentionen är att barnets behov ska ställas i centrum. Att skolan och socialtjänsten regleras av olika slags lagstiftning innebär också att de olika professionerna har olika medel för att utöva makt (se Scott, 2003). Detta kan kanske förutom otydliga diagnoser förklara varför missnöje och motsättningar kan uppstå mellan de bägge verksamheterna. I fråga om skilda policys kan också eventuella oklarheter kring anmälning och sekretess klargöras. I ett sådant sammanhang blir den typ av möten som projektet åstadkom av vikt, just för att undanröja grogrunden för missnöje och samtidigt öppna insynen mot olika kunskapsfält. Om man ges möjlighet att förstå varandras positioner, perspektiv och handlingsmönster kan man dra nytta av varandras verksamheter, tack vare att man har olika mål med sina yrkesutövningar. Detta borde kunna falla barn med olika former av svårigheter till del. En parallell kan här dras till det faktum att många barn inom familjehemsvården har visat sig ha bristande eller obefintlig skolgång bland annat just på grund av bristande samverkan (Socialstyrelsen, 2008). Samtidigt finns inte alltid de vattentäta skott mellan olika förvaltningar som ibland efterfrågas när det gäller ansvaret för barn som av olika skäl faller mellan stolarna. Om ett barn med ett neuropsykiatriskt funktionshinder i en psykosocialt belastad hemmiljö vägrar gå till skolan på grund av mobbning, vem tar ansvaret för det barnets skolgång då?

Men svårigheten att samverka kan utifrån fältbegreppet också föras tillbaks på professionaliseringen som sådan. Den egna yrkesprofessionaliteten bestäms dels av den avgränsning som gjorts gentemot andra och konkurrerande yrkesfält, men också av de övriga samhällsbetingelser som utgör verksamheternas ramar. På så vis tycks samverkan snarare alltid handla om att avlägsna de olika hinder professionalisering medför i form av just konkurrens och prestige, än att hitta någon slags jämvikt som aldrig funnits. Sett ur det perspektivet kan man tala om de olika verksamheterna kring barn i behov av särskilt stöd som kluster, inom vilka och mellan vilka broar av samverkan kan byggas.

Kluster består av de ogenomträngliga nätverk av rågade relationer som kan återfinnas inom myndigheter och organisationer. Broar är de ganska avgränsade och därför, värdefulla kopplingar som kan påträffas mellan dessa kluster. Sådana förbindelser är av speciellt värde eftersom de erbjuder öppningar till sociala världar som skiljer sig från den egna (Scott, s. 301, *min översättning*).

Referenser

- Blom, A. 2007. *Handikapp i skolan. Studier av särskolan och elever i behov av särskilt stöd*. Stockholms stad: FoU-enheten.
- Bourdieu, P. 1993. *Kultursociologiska texter*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Brodin, J och Lindstrand, P. 2004. *En skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlgren, I. & Marton, F. 2000. *Lärare av i morgon*. Stockholm: Lärarförbundets Förlag.
- Erdis, M. 2000. *Juridik för pedagoger*. Lund: Studentlitteratur.
- Helldin, R. 2002. *Specialpedagogik och sociala problem i gymnasieskolan. En granskning av skoldemokratins innebörder och kvalitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Scott, R.W. 2003. *Organizations. Rational, Natural and Open Systems*. Fifth Edition. Baskerville: East End Publishing Services, Inc.
- SOU 2000:114. *Samverkan. Om gemensamma nämnder på vård- och omsorgsområdet, m.m.* Stockholm: Fritzes.
- Månsson, P. (red). 2007. *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. Finland: Norstedts Akademiska Förlag.

Elektroniska resurser

- Eriksson, I & Karlsson, M. 2006/2007. Kvalitetsredovisning. Enheten för barn och elevhälsa. Organisationsnr. 212000-0175. Publicerad: <http://www.sundbyberg.se/kommunalservice/grundskola/kvalitetiskolan/kvalitetsredovisningar.4.74f10fca114213bc04a80001499.html> Läst: 080604.
- IFSW, 2000 & IASSW, 2001. Publicerad: <http://www.ifsw.org/en/p38000412.html> Läst: 2008-05-08.
- Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Publicerad: <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19930387.HTM> Läst: 2008-05-08.
- Lpo 94. Publicerad: <http://www.skolverket.se/sb/d/468> Läst: 2008-05-08.
- Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar. Publicerad: <http://www.rbu.se/start.asp?sida=7240> Läst: 2008-05-08.
- Sekretesslag (1980:100). Publicerad: <http://www.notisum.se/rnp/sls/fakta/a9800100.htm> Läst: 2008-05-08.
- Skolverket 2008. www.skolverket.se
- Socialstyrelsen 2008. *Hem för vård eller boende för barn och unga lägesavstämning från en nationell tillsyn 2006–2007*. Artikelnr. 2008-109-12. Publicerad: www.socialstyrelsen.se.
- Socialtjänstlag (2 001:453). Publicerad: <http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/20010453.HTM> Läst: 2008-05-08.
- Statens folkhälsoinstitut 2008. Metoder för förebyggande arbete. Skolkomet. Publicerad: http://www.fhi.se/templates/fhischoolpage_8328.aspx Läst: 2008-05-08.

Oktober 2007

Ann Palm

Frågor inför gruppintervju – utvärdering av

STRUKTURERAT FÖREBYGGANDE ARBETE I SUNDBYBERG

Först ber vi Dig fylla i några enkla uppgifter om Dig själv:

Kvinna

Man

Nuvarande funktion/befattning/tjänst.....

När tillträdde Du den befattningen/tjänsten?.....
år mån

Besvara kort följande frågor:

1. Vilka problem har Du stött på hos barn med behov av särskilt stöd i Din verksamhet? Rangordna de tre största:

- största problemet:.....

- näst största problemet:.....

- ett tredje problem:.....

2. Om Du varit orolig för ett barn – vad har Du gjort då?

.....

.....

.....

Intervjuguide. Enhetschefer skola och socialtjänst.

- Hur vill du beskriva syftet med projektet?
- Hur mycket har du varit med i projektet?
- Problembilden kring barn i behov av särskilt stöd.
- Hur såg samverkan mellan de bägge förvaltningarna ut tidigare?
- Vilken skillnad i samverkan tycker du att projektet lett till?
- Hur kan samarbetet utvecklas?

Lathund för samverkan. Bilaga 3.

Lathund för samverkan och samarbetsmöten mellan skolan och socialtjänsten.

Allmänna principer

Socialtjänsten och skolan i Sundbyberg samarbetar för att varje barn i kommunen ska få möjlighet till en allsidig utveckling där en sund självkänsla, kognitiv utveckling, god hälsa och social delaktighet främjas.

Följande principer vägleder oss i samarbetet:

- ✧ Barnet, och dess centrala behov och rättigheter, sätts i centrum (vilande på FN:s barnkonvention)
- ✧ Vi lägger stor vikt vid och arbetar för att stärka de hälsofrämjande, utvecklande och skyddande faktorer som finns hos barnet och i dess samlade omgivning (det sociala nätverket)
- ✧ Vi strävar efter att i varje sammanhang upprätta en konstruktiv arbetsallians med föräldrar och andra viktiga anhöriga runt barnet.
- ✧ Varje persons perspektiv på sin och barnets livssituation och önskemål om framtiden respekteras. Dessa perspektiv ingår som viktiga delar i samarbetet.
- ✧ Varje samarbetspart ses som en resurs i arbetet. Vi strävar efter att dialogen ska vara öppen och byggd på ömsesidigt förtroende.
- ✧ Samarbetets mål, ansvarsfördelning, och former för uppföljning ska framstå tydligt och klart för alla som är berörda.

När socialtjänst och skola har gemensamma möten med föräldrar/familjer.

Inledning

1. Vi är tydliga med vem som leder mötet. Den som bjudit in till mötet inleder, hälsar välkommen, och om det är aktuellt lämnar över ordet till den som ska leda mötet.

2. Mötesledaren ser till

- att samtliga deltagare bli presenterade med namn och funktion
- att mötets tidsramar tydliggörs
- att det blir klargjort om någon form av protokoll eller anteckningar ska skrivas från detta möte, och vilka som i så fall ska få ta del av dessa anteckningar/protokoll
- att frågan om att sekretes kan efterges behandlas i mötets inledning.
- att barnets talan / perspektiv tillvaratas på något sätt (barnet ges möjlighet att göra sin röst hörd / någon som för barnets talan)

Syftet med mötet

3. Vi anger syftet med mötet så tydligt som möjligt. Syftet med mötet ska helst ha framgått redan i inbjudan till mötet, men det behöver klargöras vid mötets början.

4. Om det behövs beskrivs syftet med skolans och socialtjänstens samverkan.

Balans mellan möjligheter och svårigheter

5. Om mötet innehåller beskrivningar av situationen för en elev/ett barn, eller en familj, ansvarar personal från såväl skola som socialtjänst för att beskrivningarna innehåller en bra balans mellan:

a) det som fungerar bra, resurser, styrkor, förmågor, skyddande faktorer och möjligheter, (se bilaga 1 om skyddsfaktorer)

b) det som kan behöva förändras, svårigheter, risker och farhågor.

Planering och överenskommelser

6. Tydlig ansvarsfördelning. Vid eventuella beslut om hur vi går vidare gör vi tydligt vem som ska göra vad. Detta skrivs ner i protokollet / anteckningarna

7. Uppföljning. Vi beslutar och skriver ner

a) *hur* åtgärderna ska följas upp,

b) *när* det ska ske, samt

c) *vilka* som ska delta i uppföljningen,

8. Återkoppling

9. Sekretessfrågor under det fortsatta samarbetet

Angående gällande rutiner: Samverkan mellan social- och kompetensförvaltningen och utbildningsförvaltningen

. /Rev. 2007-04-20. (se bilaga 2)